FONETIKER FOR RETTEN

Forensisk fonetik. I Mette Hjortshøjs arbejde er akustiske målinger af stemmer ét af de værktøjer, der brugt rigtigt kan give de afgørende spor i en retssag.

FOTO: JANNIE LAIGAARD

Det handler hverken om CSI eller om 'stemmeaftryk'; alligevel lægger det første danske ph.d.-projekt om taleridentifikation op til masser af praktiske konsekvenser

Af Casper Hartmann Dam · fakchd@hum.au.dk

Kidnapperen skulle aldrig have brugt telefonen. Det gav det eneste spor, og nu bliver hans krav om løsepenge bearbejdet af en blinkende dingenot – sekunder efter udbryder teknikeren: "*We have a match*". Det er en scene, der vil være velkendt hos trofaste seere af den amerikanske krimiserie *CSI: Crime Scene Investigation*. Men hos Mette Hjortshøj Sørensen bliver den slags associationer med skråsikre kriminalteknikere og højteknologi kun mødt med et anstrengt smil. Hun er ph.d.-studerende i fonetik og forsker som den eneste i Danmark i taleridentifikation som et kriminalteknisk værktøj. Og Mette er ikke i tvivl:

– Det er hverken teknik eller et decideret 'aftryk' af en stemme, der kan give os den rigtige forbryder. I en kidnapning kan en fonetisk ekspert vurdere på talefejl, dialekt, talevaner og det geografiske område, taleren kommer fra. Det er stærke spor, der hjælper med at udelukke og indsnævre efterforskningen – men det er ikke et direkte bevis. Ligesom der er en usikkerhed i DNA og fingeraftryk, så kan

vores sproglyde forandres, og de påvirkes af en forkølelse, et vægttab, talerens omgivelser, eller selvfølgelig: En kidnapper, der forsøger at maskere sin stemme, siger Mette Hjortshøj Sørensen.

Det er netop usikkerheden i, hvor pålidelige stemmer faktisk kan være, der driver Mette Hjortshøj Sørensens ph.d.-projekt. Antallet af retssager med lydoptagelser eller vidneudsagn baseret på stemmer vokser kraftigt, og hendes projekt handler om at beskrive forskelle, hvor variansen vil være mindre hos den enkelte taler, end den kan være fra person til person.

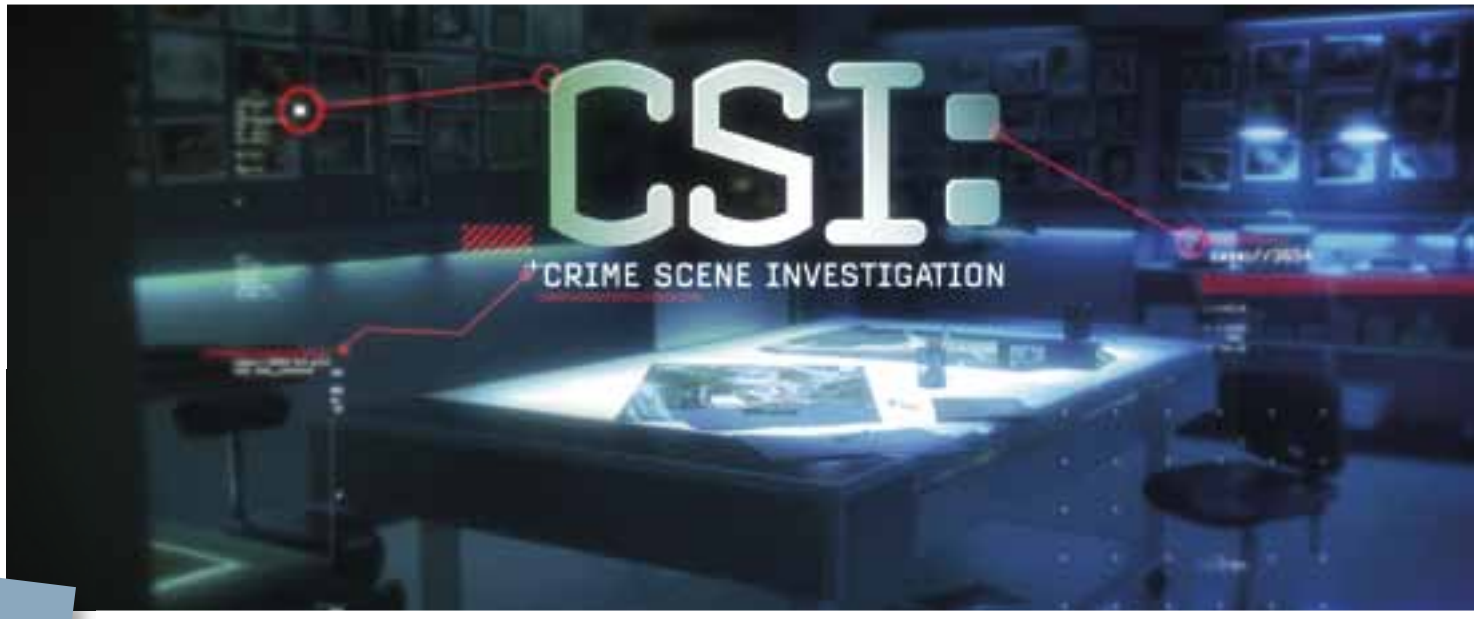

FOTO: CSB CORPORATION

Retsfonetiker

Mens viden om fonetik er fuldstændig ubrugt i de danske retssale, er 'forensisk fonetik' blevet et stort forskningsfelt i Storbritannien, hvor domstole indkalder fonetikere som ekspertvidner flere gange om ugen. Et forskningsophold hos det store britiske rådgivningsfirma, *J.P. French Associates*, bragte Mette Hjortshøj Sørensen meget tæt på empirien, da hun deltog i arbejdet med et alarmopkald:

– Det var ret ubehageligt. En kvinde ringede til alarmcentralen, fordi hendes mand var blevet stukket ned. Og i baggrunden kan man høre manden afsløre morderen, mens han udånder over de sidste ord. At høre en mand dø er altså voldsomt! Men den oplevelse viste mig også, hvor meget fonetikken faktisk kan betyde. Fonetikerne fik indsnævret en mistænkt, og sagen endte med en tilståelse og en dom på livstid, fortæller hun.

Og netop det potentiale får Mettes vejleder, fonetiker og professor i engelsk lingvistik Ocke-Schwen Bohn til at fremhæve det som en særlig vigtig, ny retning i fonetikken, hvordan vi som individer bruger sproget og vores stemmer forskelligt:

– Det er et ret nyt område af fonetikken, der kan bruges på virkelig mange måder. Derfor er det også afgørende, at det bliver udsat for en systematisk forskning og vi finder ud af, hvor og i hvilken udstrækning vi som samfund kan bruge de individuelle forskelle i tale, vurderer han.

Fra CSI til ganesejl

De spor, der findes i talen, kan være langsommere eller hurtigere grundfrekvenser fra tykkere eller tyndere stemmelæber, det kan være forskelle i genklang som følge af størrelsen på mundhulen, halsens længde, tandsæt, ganesejl eller hovedstørrelsen – alt sammen noget, der kan læses ud af en akustisk måling. Derudover er der de tillagte vaner: Mette Hjortshøj Sørensen peger på sin egen meget lange udtale af 'T'er som noget, hun ville få meget svært at løbe fra. Og udover en dialekt som Mettes østjyske er det især sociale lag og kulturelle signaler, der kan afsløre taleren.

– Det er meget sværere konsekvent at ændre sine sproglyde over tid, end det er at vælge ord og vendinger, man normalt ikke bruger. Vi kender sproglydene med ret stor sikkerhed, og vi ved, hvordan genklangen på et 'L' eller et 'K' lyder, men det er altså ikke CSI. Stemmer kan ligne hinanden, så det er rigtig skidt, når for eksempel politiet i USA bruger en forældet teknologi som 'voiceprints' fra 1960'erne. Den overdriver bevismaterialet, og ved en rent grafisk sammenligning kommer man til at overse forskelle i udtale. Den eneste vej ud af det er at vurdere sikkerheden i det fonetiske materiale fra sag til sag, forklarer Mette Hjortshøj Sørensen.